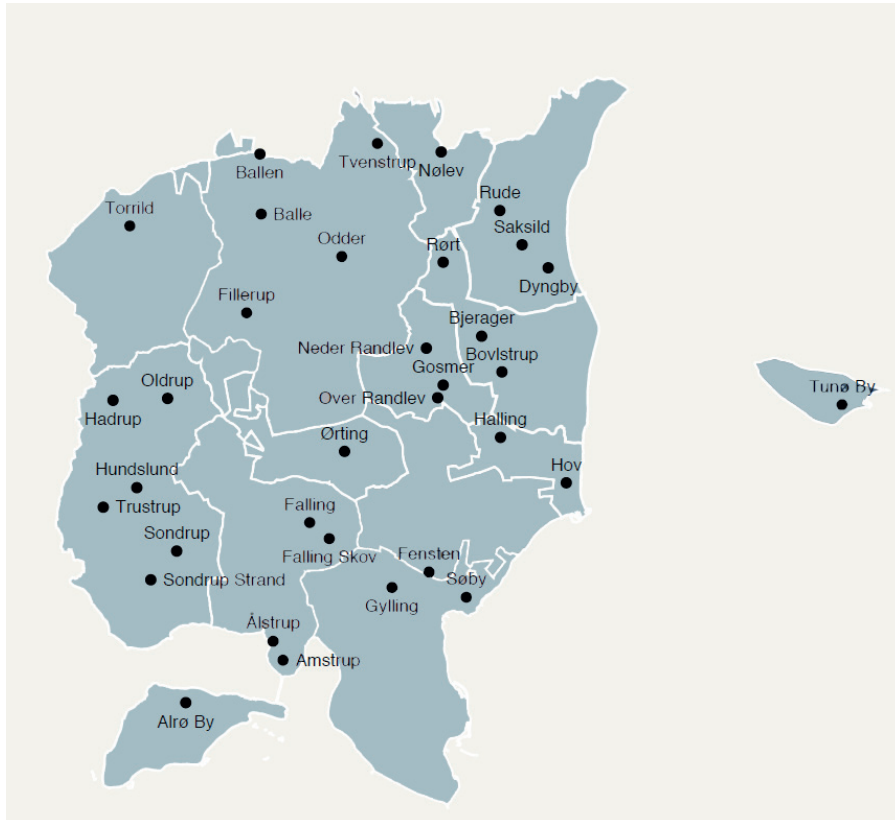

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder Provsti

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter januar – maj 2019 ved
Tabitta Flyger, sognepræst,
Kristine Bjerg Skræddergaard, cand. Scient. pol
Jens Rønn Sørensen, sognepræst

Indholdsfortegnelse

Forord ved provst Dorte Rebsdorf Sørensen.....	3
Indledning.....	3
Hovedpointer fra rapporten.....	4
Kvantitativ undersøgelse	5
Kvalitativ undersøgelse.....	10
Bilag:	
1 – procesbeskrivelse	
2 – fokusgruppeinterview med skoleledere	
3 – tal vedr. konfirmation 2018-19	
4 – litteratur	

Denne rapport er overdraget til provst Dorte Rebsdorf Sørensen og formændene for menighedsrådene i provstiet ved et møde den 27/6 2019.

Ligeledes er alt baggrundsmateriale overdraget til provstiet – alle data fra den kvantitative undersøgelse og lydfiler fra de kvalitative interviews.

Odder juni 2019

Tabitta Flyger, Kristine Bjerg Skræddergaard og Jens Rønn Sørensen

Om rapportens forfattere:

Tabitta Flyger er sognepræst i Hedensted og har som tidligere ansat ved Aalborg Universitet som videnskabelig assistent og Ph.d. studerende beskæftiget sig med kvantitativ og kvalitativ analyse.

Kristine Bjerg Skræddergaard er cand. Scient pol.

Jens Rønn Sørensen er sognepræst i Paarup, kirkekonsulent og har i en årrække været knyttet til Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter som ekstern lektor.

Forord

Da Odder Kommune nedlagde 7. klasserne på kommunens landsbyskoler, således at alle folkeskoleelever skulle fortsætte efter 6. klasse på kommunens folkeskoler i Odder by, fik det betydning for konfirmationsforberedelsen i landsognene. Det førte dog ikke til ændringer i måden, hvorpå forberedelsen blev tilrettelagt. Menighedsråd og præster fortsatte med at tilbyde og gennemføre konfirmationsforberedelse i konfirmandernes bopælssogne. Det blev dog vanskeligt at fastsætte et undervisningstidspunkt, hvor alle kunne deltage, og hvor der var bustransport fra byskolerne til bopælssogdenes kirker. Samtidig måtte alle klasselærere på byskolernes 7. årgang samarbejde med en stor del af provstiets præster om forberedelsen, fordi der ofte gik elever fra næsten alle provstiets sogne i samme klasse.

Menighedsråd og præster søgte da biskoppen om dispensation til at tilbyde forberedelse og konfirmation i 6. klasse for at fastholde relationen mellem de unge, deres familier og den lokale sognekirke. Biskoppen gav dispensation, men da præsterne i foråret 2010 sendte konfirmationsdatoer ud til elever i 4. klasse, som kunne blive konfirmeret 2 år senere i 6. klasse, medførte det mange protester. Forældre og skolebestyrelser mente ikke, deres børn kunne blive modne nok i løbet af det kommende år til at få glæde af konfirmationsforberedelsen i løbet af 6. klasse.

Efter et møde i 2010 med deltagelse af alle menighedsråd, præster, skoleledelser, skolebestyrelser og provstiudvalg, blev det vedtaget af provstiets menighedsråd og præster, at tilrettelægge forberedelsen på en ny måde, hvor forberedelsen tilbydes i 8. klasse og grundlæggende er klassebaseret. Denne ordning trådte i kraft fra skoleåret 2013-14. Den klassebaserede forberedelse er tilrettelagt således, at de første måneder - fra september til vinterferien i februar – foregår klassevist i skoletiden i Odder bys kirkecenter, hvor der er mange konfirmandstuer og mulighed for at undervise op til 4 klasser samtidig. Alle provstiets præster forbereder 1 eller flere klasser. Nogle præster vælger at samarbejde om deres klasser, andre vælger at stå for klassens forberedelse alene. Fra vinterferien til konfirmationsdagen foregår forberedelsen udenfor skoletiden. Forberedelsen fortsætter i disse måneder klassevist i Odder by for Odder sogns konfirmander, mens forberedelsen af landsogdenes konfirmander foregår i konfirmandernes bopælssogn ved deres sognepræst på lokale hold. Ordningen lægger op til, at alle konfirmeres i bopælssognet af deres lokale sognepræst. Forældrene kan dog søge dispensation til at konfirmationen finder sted i et andet sogn, hvis der er gode grunde til det.

Efter nogle år med den nye ordning blev der rejst tvivl om modellens konsekvenser for tilknytningen mellem de unge og deres lokale kirke og sognepræst. Derfor besluttede menighedsråd og provstiudvalg i 2017 at evaluere ordningen. Det blev aftalt, at evalueringen ikke alene skulle undersøge ordningens konsekvenser for tilknytningen mellem de unge og deres lokale kirke, men at den også skulle undersøge, om organiseringen af forberedelsen har betydning for, om de unge i det hele taget vælger at blive forberedt og konfirmeret.

Odder Provsti indgik en aftale med Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter (FKUV) om at gennemføre evalueringen af den klassebaserede konfirmationsforberedelse for hele provstiet. Det blev besluttet, at undersøgelsen skulle bestå af to dele - en kvantitativ og en kvalitativ, og det blev aftalt, at den endelige rapport ikke skulle indeholde konkrete anbefalinger. Det skulle ligeledes være en forudsætning, at det blev strukturen, der blev evalueret – ikke de enkelte præster.

Undersøgelsen er nu blevet gennemført i løbet af det første halvår af 2019. Den kvantitative undersøgelse er afviklet ved udsendelse af spørgeskemaer til kommende, nuværende og tidligere konfirmander, forældre, menighedsrådsmedlemmer og præster.

Den kvalitative undersøgelse er afviklet som semistrukturerede samtaler i fokusgrupper sammensat af nuværende og tidligere konfirmander, forældre, menighedsrådsmedlemmer, præster og repræsentanter for skoleledelserne.

Jeg ser frem til at drøfte undersøgelsens konklusioner med præster og menighedsråd.

Dorte Rebsdorf Sørensen

Hovedpointer fra undersøgelsen

- Helt overordnet er der ikke noget i besvarelsene, der peger på, at måden konfirmationsforberedelsen er tilrettelagt på, påvirker konfirmationsprocenten. De der ikke vil konfirmeres, svarer altovervejende, at dette skyldes, at de ikke er kristne. De, der skal konfirmeres/er blevet konfirmeret svarer, at det skyldes festen, vennerne, og at de tror på Gud.
- Det er et fremherskende ønske, at forberedelsen foregår i skoletiden.
- Konfirmanderne går i overvejende grad i kirke i deres bopælssogn og bliver for størsteparten også konfirmeret i deres sognekirke eller i en anden kirke i pastoratet.
- De konfirmander, der i løbet af indskoling og mellemtrin har oplevet møder med kirken i form af minikonfirmander, særlige gudstjenester og samarbejde mellem kirke og skole oplever, at de har en relation til deres kirke, som medvirker til at gøre det selvfølgelig for dem at blive konfirmeret der.
- Konfirmanderne skelner mellem forberedelsen og selve konfirmationen. De foretrækker i langt overvejende grad at blive forberedt sammen med klassen og at blive konfirmeret i deres hjemkirke, selvom det betyder, at de ikke bliver konfirmeret sammen med klassen. Undtaget herfra er elever, der har gået på privatskolen siden 0. klasse.
- Interviewet med skolelederne gjorde det klart, at forberedelse i skoletiden af praktiske og skematekniske grunde forudsætter, at klasser forberedes samlet. Derudover omhandler interviewet med skolelederne mest samarbejdet mellem skole og kirke, hvorfor referatet af dette er lagt som bilag til den egentlige rapport.

Kvantitativ analyse:

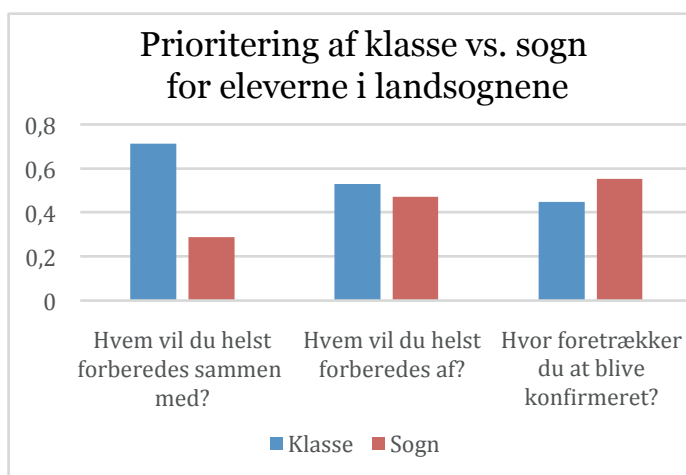
Beskrivelse af fremgangsmåde og materiale

Spørgeskemaerne er formidlet til skoleeleverne igennem skolen, således at undersøgelsen både inkluderede dem, der ikke ønskede at blive konfirmeret, og dem som er blevet eller vil konfirmeres. Formålet med at lade respondenterne udgøres af både dem, som ikke vil konfirmeres, og dem som gerne vil eller er blevet konfirmeret, er at undersøge, om konfirmationsforberedelsens tilrettelæggelse har betydning for et valg om ikke at ville konfirmeres.

Spørgeskemaerne er udsendt til eleverne på 7. og 8. årgang og deres forældre i løbet af foråret 2019, mens spørgeskemaerne til 9. årgang er udsendt i februar måned. Formålet med den målgruppetilpassede udsendelse af spørgeskemaerne er, at det gav mulighed for, at 8. årgangs elever fra landsogne havde erfaringer med både undervisning i det lokale landsogn og med forberedelsen i Odder kirkecenter, og at 9. årgangs eleverne ikke fik konfirmationsforberedelsen på unødigt lang afstand, så de ikke kunne huske deres tanker om konfirmationsforberedelsen. For 7. årgang må der formodes at være gjort tanker om konfirmationsforberedelsen i 19/20, i løbet af foråret 2019.

Spørgeskemaet er udformet således, at der først spørges til respondentens baggrund (køn, alder, bopæls sogn, alder for dåb o.l.). Dernæst spørges der til præferencer og holdninger til konfirmation og konfirmationsforberedelse. Med henblik på at undersøge, hvad der eventuelt påvirker præferencer og holdninger til konfirmation og konfirmationsforberedelse, er der på forskellig vis spurgt til tilknytning til lokalsamfund, kirke, præst og skoleklasse, ligesom der også er spurgt til processen omkring valget om at blive konfirmeret – eller ej.

Sogn vs. klasse – Hvad prioriterer eleverne?

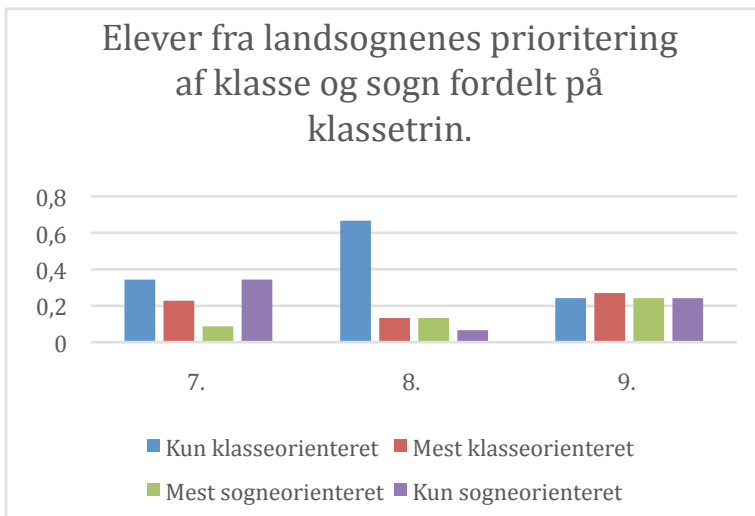

Figur 1: Y-aksen angiver procentsatser i decimaltal. Det oplyses dermed hvor mange procent af eleverne der foretrækker henholdsvis klasse eller sogn for hvert spørgsmål. Tallene summerer altså til 1 for hvert spørgsmål.

Det ses, at langt hovedparten af eleverne fra landsognene foretrækker at blive undervist med deres klasse. Til gengæld foretrækker et lille flertal af eleverne at blive konfirmeret i den lokale kirke. Endelig er eleverne meget splittede mellem, om de foretrækker præsten, der underviser deres klasse eller den lokale sognepræst. Disse forskelle peger på, at eleverne skelner mellem konfirmationsforberedelsen og selve konfirmationen. Et stort flertal vil helst undervises med deres venner, hvilket peger på, at det sociale omkring forberedelsen er vigtigt. Til gengæld er det sociale aspekt ikke afgørende for selve

konfirmationen, hvor et flertal foretrækker den lokale kirke. Dette tyder på, at der her er andre overvejelser, der gør sig gældende, hvilket uddybes i den kvalitative analyse.

Det er dog vigtigt at bemærke, at der er store forskelle blandt årgangene. Hvis man slår de tre spørgsmål sammen til et indeks, hvor man er "Kun klasseorienteret", hvis man har prioriteret klassen i alle tre spørgsmål, og "Kun sogneorienteret", hvis man har prioriteret sognet i alle tre spørgsmål, ses at der er store udsving de tre årgange imellem. I 8. klasse foretrækker langt de fleste

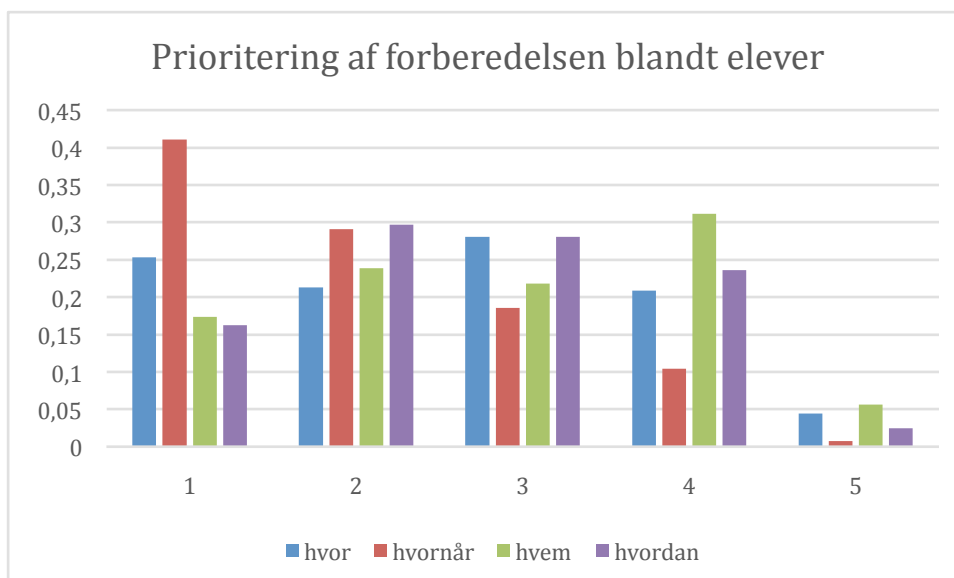
Figur 2: Y-aksen angiver procentsatser i decimaltal for hver årgang.

klassen over sognet, hvor der i 9.

klasse er lige mange i hver kategori. I

7. klasse er eleverne mere delte i deres præferencer. Disse forskelle peger på, at der kan være særlige forhold på hver årgang, der kan påvirke elevernes holdninger. F.eks. er der kun 15 elever i 8. klasse fra landsognene, der har svaret på spørgsmålene. En så lille gruppe kan nemt påvirke hinandens holdning, og meget få skal svare anderledes før billedet ændrer sig helt.

Konfirmationsforberedelsen og vigtigheden af relationen mellem præst og elever

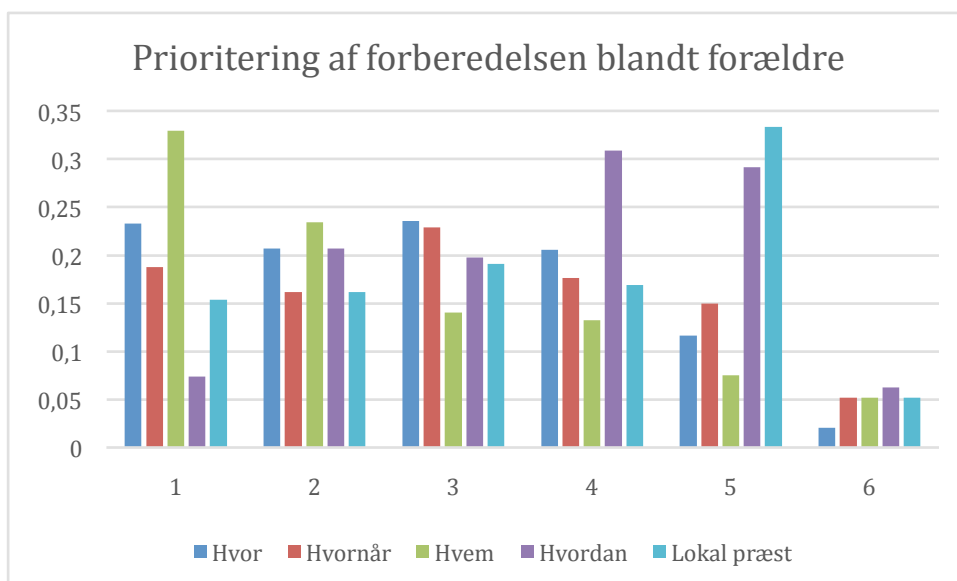

Figur 3: Y-aksen angiver procentsatsen i decimaltal for hver prioritering. Altså angiver kollenerne i gruppen "1", hvor mange procent der har prioriteret de forskellige hensyn som nummer 1 osv.

Helt overordnet er eleverne lige tilfredse med konfirmationsforberedelsen før og efter vinterferien. Både elever og forældre er blevet spurgt om, hvad de mener er det vigtigste for forberedelsen. De har kunnet vælge mellem, hvor forberedelsen foregår (i sognekirken eller sammen med klassen), hvornår forberedelsen foregår

(i skoletiden eller fritiden), hvem der står for forberedelsen (om det er den samme præst hver gang) og hvordan forberedelsen foregår (hver uge eller flere timer i færre uger). De har

også haft mulighed for at svare ”andet”, men denne mulighed har så få benyttet, at den er udeladt fra analysen. Der er ingen forskel på, hvordan elever fra landsognene og alle elever svarer på spørgsmålene. Det ses, at eleverne klart prioriterer at det skal foregå i skoletiden frem for fritiden. 40% af eleverne har dette som deres 1. prioritet. Det er ikke så vigtigt for dem, at det er den samme præst hver gang. Over 30% svarer dette som deres 4. prioritet. Eleverne er mere spredte i deres holdninger til, om det er vigtigt at forberedelsen er sammen med klassen, og om det er alle uger. 25% mener at det vigtigste er, hvor forberedelsen foregår, mens 20 % har det som deres 4. prioritet. Der er altså delte meninger.

Figur 4: Y-aksen angiver procentsatserne i decimaltal. Samme opstilling som i figur 3.

Dette billede stemmer ikke overens med forældrenes valg. De haft mulighed for at vælge det samme som eleverne, samt om det er vigtigt at det er en lokal præst der underviser eleverne. Her ses, at over en tredjedel af forældrene vurderer, at det vigtigste er, at det er den samme præst der underviser gennem hele forløbet.

Det bliver dog ikke prioriteret højt af forældrene, at det er en lokal præst. Omkring en tredjedel af forældrene vurderer det som det 5. vigtigste. Selvom det ikke er vigtigt at præsten er lokal, virker det dog til, at forældrene prioriterer relationen mellem præst og elever højere, end eleverne selv gør. Det samme billede ses, når besvarelsene fra præster og menighedsråd inddrages. Både præster og menighedsråd lægger op til, at den relation der skabes mellem præst og elever er afgørende. Præsterne lægger vægt på det, fordi det skaber en bedre undervisning, og menighedsrådene påpeger betydningen af relationerne, fordi de mener, at det knytter eleverne tættere til den lokale præst og dermed den lokale kirke. Dette ses også i interviewene med præsterne, hvor der f.eks. blev sagt, at

”For mig vil det være en fallit, hvis de ikke kan sige, hvem der konfirmerede dem.”

”Det gør jo ikke noget, at man har en relation til sin konfirmationspræst.”

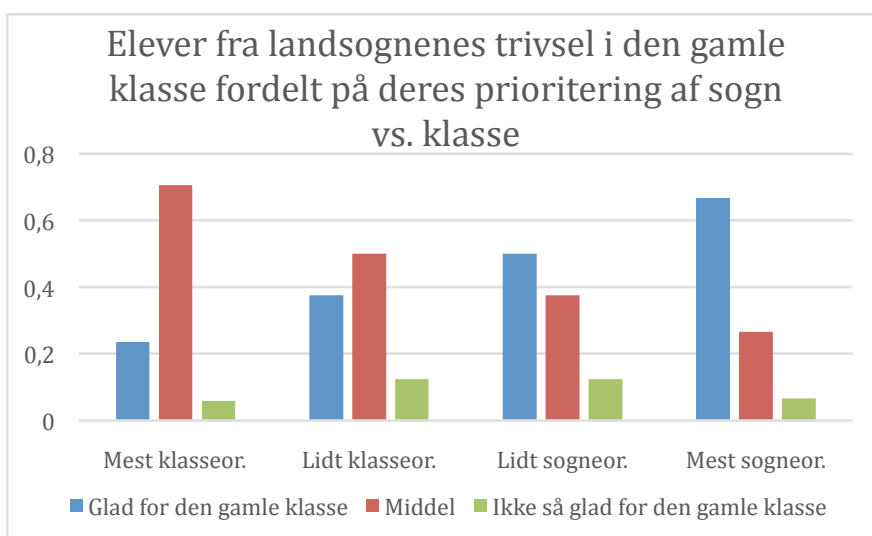
De unges manglende interesse i præsten understøttes af litteraturen. I ”Ung i en Præstationskultur” (se litteratur) ser vi, at relationer til voksne må skabes i de tidlige år, for når de unge er blevet teenagere, er de mest optaget af at danne relationer til jævnaldrende.

Og selvom præster ofte vil mene, at de opnår en ganske nær relation med deres konfirmander og havde gode samtaler med dem, er det ikke givet, at de senere kan huske, hvem der konfirmerede dem. Heller ikke selvom de skal giftes eller have et barn døbt i den samme kirke. På trods af at præsterne som sagt betonedede vigtigheden af forholdet mellem præst og elever, bliver det også sagt, at

”Når jeg får dem hjem efter vinterferien, og jeg spørger dem, hvem de har gået til præst ved. Det kan de ikke huske.”

”Nogen gange ved dåbssamtaler spørger jeg, om de kan huske, hvem der konfirmerede dem... en gang imellem – det er ikke så tit, men alligevel – er der nogen der siger, at det kan de ikke huske.”

Sogn vs. klasse – Trivsel

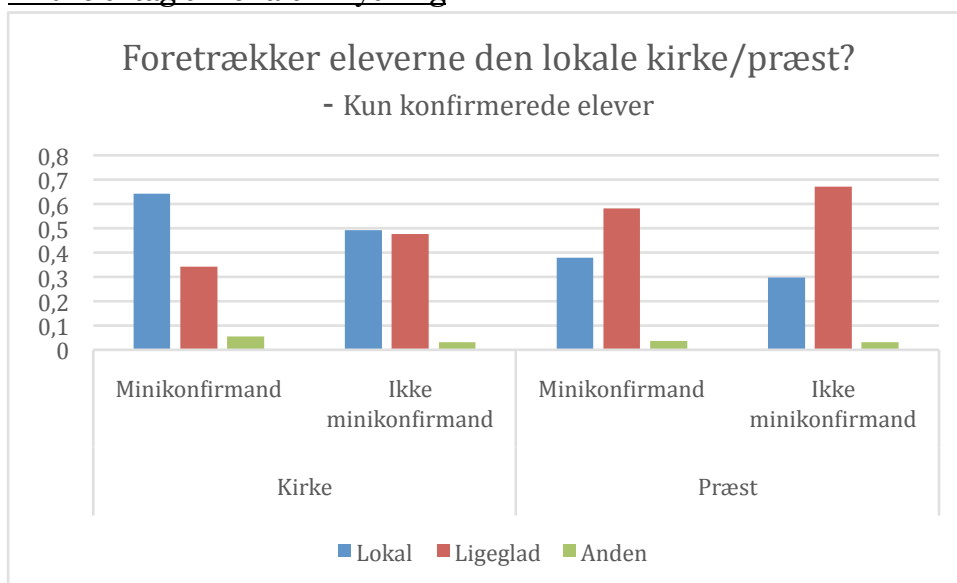
En anden faktor der kan have betydning for, om eleverne prioriterer klassen eller det lokale sogn er elevernes trivsel i både den gamle og nye klasse. Som det ses i figur 5, er der en tendens til at de elever der prioriterer sognet højest, også er de elever der har haft det rigtig godt i deres gamle klasse.

Figur 5: Y-aksen angiver procentsatser i decimaltal. Den skal læses sådan at blandt dem der er meget sogneorienterede var ca. 65% glade for den gamle klasse.

Dette peger altså på, at relationerne til andre i de lokale sogne kan have betydning for, om eleverne ønsker at blive undervist og konfirmeret lokalt eller ej. Billedet er det samme, hvis man kun ser på, hvor eleverne vil konfirmeres. Generelt er antallet af personer i hver gruppe i disse analyser så små, at det ikke er muligt at konkludere noget endegyldigt ud fra tallene.

Samme tendens ses ikke i samme grad for trivsel i den nye klasse. Det ses dog, at de tre personer, der har det dårligt i den nye klasse, alle prioriterer sognet højere end den nye klasse. Hvis der kun ses på, hvor eleverne vil konfirmeres er der ingen sammenhæng mellem, hvor glad man er for den nye klasse og hvor man vil konfirmeres. Samlet set peger tallene altså på, at det i højere grad er relationerne i den gamle klasse der er afgørende for lokaltilknytningen end det er trivsel i den nye klasse.

Andre tiltag til lokaltilknytning

Det er også blevet undersøgt om andre faktorer end trivsel kan have en effekt på lokaltilknytningen. Eleverne er blevet spurgt om de har deltaget i undervisning i kirken da de gik i 3. eller 4. klasse, altså en form for

Figur 6: Y-aksen angiver procentsatser i decimaltal.

minikonfirmandundervisning. De er også blevet spurgt, om de foretrækker den lokale kirke/præst, en anden kirke/præst eller om de er ligeglade. Her ses, at de elever, der har været til minikonfirmand, i højere grad foretrækker den lokale kirke end de elever der ikke har været til minikonfirmand. For at undgå at denne forskel bare skyldes forskel i religiøsitet (at dem der ikke har deltaget i minikonfirmandundervisningen, er mindre religiøse og derfor ikke går op i kirken), ses der kun på svarene fra de elever, der er blevet konfirmeret. En tilsvarende effekt af minikonfirmandundervisningen ses også på i hvor høj grad eleverne fra landsognene foretrækker at blive konfirmeret i den lokale kirke, frem for en anden kirke.

Effekten af minikonfirmandundervisningen er mindre, når der ses på, om man foretrækker den lokale præst eller ej. Ser man på, om landeleverne foretrækker at blive undervist af den lokale præst eller sammen med klassen, er der ingen effekt af minikonfirmandundervisningen. Det lader altså til, at det at have deltaget i minikonfirmandundervisningen hænger sammen med en stærkere tilknytning til den lokale kirke, men ikke i samme grad en stærkere tilknytning til den lokale præst. Denne observation kan ses i forhold til konklusioner i rapporten "Dåb eller ej", hvori betydningen af babysalmesang for forældres valg af dåb for deres barn undersøges. Det konkluderes, at deltagelse i babysalmesang ikke har sammenhæng med valg af dåb, hvilket ifølge rapporten "tyder på, at forældrene ser tilbuddet om babysalmesang som et kulturtilbud på linje med andre." Set i det lys kan der være grund til at undersøge minikonfirmandundervisningens effekter nærmere, idet undersøgelsen i Odder provsti peger i retning af, at minikonfirmand har en effekt på tilknytningen til den lokale kirke og således ikke, som babysalmesang, har karakter af et kulturelt tilbud.

Input fra præster og menighedsråd

Endelig er præster og menighedsråd i den kvantitative undersøgelse spurgt om deres holdninger til konfirmationsforberedelsen. Deres holdninger bliver uddybet mere i den kvalitative analyse, og der ses derfor kun kort på tallene fra spørgeskemaerne. Dette skyldes også, at antallet af personer der har svaret, er begrænset, og det derfor er svært at lave kvantitativ analyse på det.

Det er dog interessant at bemærke, at alle tre præster (to landsognspræster og en præst fra Odder bysogn), der har svaret på spørgeskemaet, er enige i deres prioriteringer i forhold til forberedelsen. De prioriterer alle tre, at det er vigtigst, at eleverne undervises af den præst, der skal konfirmere dem. Her har de altså igen fokus på relationen mellem præst og konfirmander. Dernæst er det næstvigtigste, at eleverne undervises sammen med deres egen klasse. Det mindst vigtige er, at arbejdsbyrden fordeles ligeligt mellem præsterne.

Menighedsrådsmedlemmerne fra landsognene er blevet spurgt, hvordan de mener at menighedsrådenes opgaver er, når undervisningen ligger i Odder, og hvordan de er, når undervisningen ligger i landsognene. Her er der ikke den store forskel på medlemmernes svar i de to situationer. Den eneste forskel er, at flere peger på, at menighedsrådene skal tildele ressourcer (lokaler, medarbejdertimer mv.), når undervisningen ligger i landsognene end de skal, når den ligger i Odder. Der er ikke nogen nævneværdig forskel på, hvordan menighedsrådsmedlemmerne prioriterer indsatsen for at styrke forholdet mellem kirke og elever før konfirmationsundervisningen eller undervejs i konfirmationsforløbet. Når menighedsrådsmedlemmerne bliver spurgt, hvilke fordele de ser ved at få hjemtaget konfirmationsundervisningen til landsognene, peger næsten alle på den større lokale tilknytning, de mener dette vil medføre. Når de skal pege på ulemperne, fokuseres der på transportproblemer, samt at der skal bruges mange præsterressourcer på få konfirmander.

Kvalitativ analyse

Indledning og kort beskrivelse af metode

Den kvalitative del af evalueringen blev gennemført som fokusgruppeinterviews med grupper af elever fra 8. og 9. årgang, forældre til samme årgange, menighedsrådsmedlemmer, præster og repræsentanter fra skoleledelserne. Interviewene blev afviklet i Kirkecenteret – dog mødtes jeg med skoleledelserne på Parkskolen og havde telefonsamtaler med forældre til elever i 9. klasse. Se en mere detaljeret fremlæggelse af processen i bilag 1.

Fokusgrupper 8. og 9. årgang

Fokusgrupperne blev sammensat af elever fra 8. og 9. årgang på Parkvejens Skole, Skovbakkeskolen og Rathlouskolen. Eleverne var udtaget tilfældigt på årgangen af provst Dorte Rebsdorf Sørensen og sognepræst Vibeke Døssing Rudebeck, der er koordinator af konfirmationsforberedelse i provstiet. Samtalerne blev gennemført med årgangene hver for sig, men en bearbejdning af materialet begrundes, at de her gengives under eet, da overvejelserne ikke afviger nævneværdigt fra hinanden.

De spørgeskemaer, vi har fået ind, fortæller, at alle konfirmander har talt med deres forældre om det med konfirmation. Det var tydeligt af samtalen, at der ikke havde været megen diskussion om, hvorvidt de skulle konfirmeres. Det havde de forud besluttet sig for. De gav udtryk for, at de ikke havde været under pres fra forældrene og mente heller ikke, at deres forældre ville have lagt pres, hvis de havde sagt, at de ikke ville konfirmeres. Snakken med forældre og også med andre (søskende og/eller kammerater) havde primært drejet sig om det praktiske vedrørende forberedelsen og selve konfirmationen.

"Vi talte ikke rigtig om, hvorvidt jeg skulle konfirmeres. Det var ligesom allerede besluttet... Jeg tror ikke, de ville have sagt noget, hvis jeg havde sagt, jeg ikke ville."

"Min storebror blev det, og mine forældre er blevet det... De ville nok være rimeligt forstående (hvis jeg ikke ville konfirmeres), men de ville have spurgt ind til det."

"Det er hele min familie blevet, så det er det, der er normalt."

Det var tydeligt af samtalen, at det er vigtigt for konfirmanderne at blive forberedt sammen med deres klasse.

"Det har haft en god indflydelse på det, og man bliver mere fast i sin beslutning, når alle er samlet om det."

Deltagerne her skulle også alle konfirmeres i Odder sognekirke. Også de af dem, der bor i andre sogne. Her kan man dog finde andre udsagn i spørgeskemaundersøgelsen, som breder overvejelserne noget ud.

"De sagde godt nok, at jeg kunne blive konfirmeret i (den lokale kirke, red)..., men jeg valgte Odder sognekirke, fordi så kunne jeg blive konfirmeret sammen med mine venner"

Hvor alle sagde, at de havde talt med deres forældre forud for beslutning og tilmelding, var der ikke megen samtale i hjemmene undervejs i forløbet, og der var heller ikke nogen af dem, der kunne huske, at forløbet havde givet anledning til at snakke om deres dåb.

"De har ikke spurgt så meget ind til det. Det er mest det praktiske."

Men en sagde dog:

"Til aftensmaden kunne man godt sidde og snakke om, hvad vi havde lavet."

De fleste af de unge har på forhånd et vist kendskab til den lokale kirke og præst. De har været til julegudstjenester, to af dem har været igennem forløb som minikonfirmander, og to af deltagerne havde sunget i børnekor i kirken. Dog ikke særlig længe. En siger, at miniforløbet "på en måde" har givet et forhold til kirken. De to siger om minikonfirmandundervisningen:

"Vi havde sådan et hæfte, som vi skulle lave nogle opgaver i, og så kom vi ind i kirken og snakkede om et eller andet."

"Det var hyggeligt at sidde dernede ... og høre bibelhistorie."

Konfirmationsforberedelse og konfirmation lægger sig sammen med minikonfirmander, skolegudstjenester og andet som elementer i etablering af en relation mellem de unge og folkekirken ud over naturligvis den relation, som familier selv kan skabe ved at bruge kirken. Både som institution og som lokal kirke. Der er næppe tvivl om, at den relation, der etableres, er vigtig for de unges fremtidige forhold til folkekirken. De ser ikke sig selv som faste kirkegængere, men den dag, de skal giftes, skal det være i en kirke, siger de. Og får de børn, skal de døbes. I den forbindelse er det interessant at høre, om de så vil foretrække at bruge den kirke, hvor de blev konfirmeret.

"Nej, det er ikke vigtigt" siger to af dem, men en tredje mener, at

"Ja, det tror jeg. Det kunne være fint at have det her i Odder kirke... Der er en tryghed ved at komme hjem".

De har ikke noget at sammenligne med, så det er svært for de unge at sige noget klart om, hvad det betyder, at forberedelsen ligger i skoletiden bortset fra de sidste uger. Ligeledes er konfirmationsandelen så høj, at de ikke kan sige noget om, hvad det ville betyde, hvis en betydelig andel ikke skulle konfirmeres.

Fokusgrupper forældre til elever på 8. og 9. årgang

Fokusgruppen blev sammensat af forældre til de elever, der var udtaget til fokusgrupper for deres årgang.

Alle de spørgeskemaer, vi har fået ind, fortæller, at forældrene har talt med deres unge om beslutningen om konfirmation. Forældrene bekræfter det og siger samtidig, at der var ikke megen diskussion.

"Han har ikke været i tvivl om, at han ville konfirmeres."

Mor til en, der ikke skulle konfirmeres: "Hun kunne ikke se sig selv i det.

Det har fyldt meget ... og hun har følt sig en lille smule udenfor."

Hvad ville det betyde for jer, hvis de havde sagt, at de ikke ville konfirmeres?

"Umiddelbart vil jeg sige, at vi nok ville have accepteret det (hvis sønnen ikke ville have været konfirmeret). Men vi ville nok have sat os ned og snakket om, hvorfor er det lige, du ikke vil det?"

"...det ville have været forkert."

"Det er ikke en forventning men en grundholdning i familien og et tilhør til kirken."

Adpurgt om, hvorvidt tiden med konfirmationsforberedelsen kan være en lejlighed for dem til at følge med og måske selv komme lidt tættere på kirken, svarer forældrene:

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder provsti.

"Ja ja, vi har da snakket om det løbende."

"Det har givet anledning til samtale med både forældre og bedsteforældre om deres konfirmation."

De havde ikke snakket meget om det med at blive forberedt med klassen. Det var en selvfølge for dem, at sådan var ordningen. Men om at vende tilbage sagde en mor:

"Det betød meget, at hun var i (det lokale sogn, red) med den gamle klasse."

Og om at blive forberedt i Odder og gå i kirke hjemme sagde en anden:

"Han har været i Odder en enkelt gang. Ellers har han gået i kirke herhjemme."

Det viser sig, at det er af stor betydning, hvilken relation konfirmanderne har fået til kirken gennem deres tidligere skolegang. Vi taler om juleafslutninger, minikonfirmander, FDF osv.

"Begge drenge har jo været FDF'ere."

"Ja, det har de begge to været meget optaget af." (Om minikonfirmander)

"Jeg synes, kirken og skolen var gode til at støtte hinanden."

"...og minikonfirmander og spaghettigudstjenester – det afmystificerer det hele."

"Jeg synes, de var godt forberedt til at gå til gudstjeneste og i kirke."

Til spørgsmålet om, hvorvidt perioden med konfirmationsforberedelsen har styrket båndet mellem forældrene og kirken, svarede en af forældrene:

"Jeg synes ikke, det sådan har givet anledning til det."

Når det gælder en mulig styrkelse af forholdet mellem folk og folkekirke generelt gav forældregruppen udtryk for et ønske om at styrke folkekirken som almenkulturel institution, og om den daglige relation til kirken som kirke sagde en:

"Det er noget, vi låner en gang imellem, lidt kristendom... derfor er det svært at komme til hverdag."

Fokusgruppe menighedsrådsmedlemmer

Interviewet blev formidlet af provsten. Der blev indbudt et medlem fra hvert menighedsråd, og det blev foreslået, at menighedsrådene så vidt muligt blev repræsenteret ved deres formænd. Ligeledes blev det foreslået, at et valgt medlem af provstiudvalget deltog. 4 menighedsrådsmedlemmer deltog.

Begrebet sognebevidsthed forstået som en tilknytning mellem en sognekirke / sognepræst og menigheden fylder meget for menighedsråd. Derfor var det nærliggende at bede menighedsrådsmedlemmerne om at sige noget om det. I første omgang talte de meget om præsten som nærværende og synlig. Den person, der bærer kirkens relation til folk.

Sognebevidsthed er nært knyttet til kendskab til præsten. I den forbindelse er det værd at notere, at mange af præsterne har været meget længe i embederne. Der var betydelig bekymring i de mindre sogne, nu da antallet af præster i de pastorater er blevet beskåret som følge af omstrukturering og oprettelse af to storpastorater, Fjordpastoratet og Kystpastoratet.

"Jeg tror, en stor del af det hænger på præsten. Det er også derfor vi har været megameget kede af at skulle af med vores sognepræst, fordi det er sognepræsten, der bærer det."

"Sognepræsten skal være synlig i hverdagen, og nu hvor vi skal deles om to præster i 6 små sogne. Det kan jeg være bekymret for. På folkekirkens vegne. Jeg tænker, de godt kan forsvinde fra kirken. Folk."

"Det ender med, at det bliver graveren, som bliver den gennemgående person... Det er vigtigt med noget genkendeligt."

"Vi (menighedsrådet) skal være mere synlige i billedet."

Her adskiller Odder sogn sig, fordi det ved sin størrelse har en anden karakter og præsterne er en mindre synlige i sognet.

"Odder sogn er jo noget større, og vi har tre præster, men jeg er fuldstændig enig i, at det er synlighed, det drejer sig om."

Menighedsrådene var blevet (mere) opmærksom på, hvordan de som menighedsråd kan medvirke til at styrke sognebevidstheden nu hvor der er færre præsterressourcer til rådighed. De talte om, at der godt kan være et kirkeligt fællesskab i sognet, uden at det bæres af præsten.

"Vi laver nogle arrangementer selv, hvor præsten ikke nødvendigvis skal deltage."

"Det tilknytningsforhold, man har til sin familie i det her område – det er her, jeg er født, og her kommer jeg fra... Og så er det ikke afgørende, hvilken præst, det er... Det er kirken."

Sognebevidsthed er altså også en fornemmelse af, hvilken kirke, man er knyttet til – uanset hvor man aktuelt bor. Og det er i den kirke, man gerne vil have foretaget sine kirkelige handlinger. Det gælder både, at de unge vender hjem for at blive gift eller for at få deres børn døbt, og at de gamle vender hjem for at blive begravet eller bisat.

Blandt de fremmødte er der en fælles forståelse af, at det ikke er en reel mulighed at hente den samlede konfirmationsforberedelse tilbage til sognene, og man overvejer derfor, hvad man kan gøre for at styrke konfirmanders tilknytning til deres sognekirke. De oplever helt generelt, at konfirmanderne går i kirke i deres sognekirke.

"Ude hos os har de en stor tilknytning, for vi har jo minikonfirmander i 3. klasse, og der tror jeg, de får deres tilknytning til vores præst ... hende vil de gerne hjem og konfirmeres ved."

"Graveren er god til at give børnehaven besked, hvis der kommer store maskiner på kirkegården, og så kommer de og kigger på...De har

plantet både påskeliljer og vintergækker, og dem kommer de og kigger til.”

”Det giver ejerskab.”

”Vi kan jo se om søndagen, at der er mange af de kommende konfirmander.”

”De kommer med deres nærmeste og sidder sammen med dem.”

”Her synes jeg nu tit, de kommer sammen som gruppe.”

Det fremgår af samtalen, at hele processen omkring omstrukturering har skabt en del misstemning, men det fremgår også, at man er ved at finde sammen i et konstruktivt og tillidsfuldt samarbejde.

”Når man hører menigheden, er de trætte af, at de bestemmer

”derindefra”... De er utilfredse med, at nogen ”derinde” bestemmer, hvor mange præster, vi skal have.”

”Det er noget med at se de muligheder, der er, men stadigvæk synes jeg, det er en skam, at vi har så få præstetimer.”

”Jeg synes, vi har fundet ud af, at de andre landsogne - de er lige så rare og positive, som vi er.”

”I starten sad vi med boksehandsker på, men nu har vi fundet ud af, at det kom vi ikke langt med.”

”Vi har det faktisk rigtig hyggeligt, når vi er sammen.”

”Vi må gå til truget og finde ud af noget sammen, ellers er der bare nogle andre, der bestemmer endnu mere over os. Det er jo bare det, der vil ske...Fra at sige de og dem og deres, når vi sad og snakkede sammen, er det pludselig blevet ”vi”.”

”... men vi skal jo have befolkningen med os. Det er jo ikke nok, at vi kan samarbejde inden for menighedsrådet.”

Det hører med til den fælles forståelse, at kirkerne må arbejde med at dele opgaver imellem sig og blive bedre til at vise hen til hinanden.

”Hvad er det, vi kan deles om, og hvor er det bedst, vi bliver hjemme?”

”Vi er i menighedsrådet meget bevidste om, at vi skal lære at flytte os til de andre kirker.”

”Et af de steder, hvor vi kunne se noget samarbejde, det var, hvis organisterne kunne samarbejde, f.eks. om noget børnekor. Det kan være med til at skabe en bevidsthed.”

”Jeg synes, vi er gode til at samarbejde.”

Fokusgruppe præster

Alle præster var indbudt til at deltage. 2 fik forfald, og det var på forhånd aftalt, at provsten ikke deltog.

Præsterne fra landsognene er meget opmærksom på, hvad den beskæring af præsterressourcer, der finder sted ved omstruktureringen, betyder. De giver udtryk for, at det er et stort tab, at der er mindre synlighed og tilstedeværelse i landsognene. Sognebevidsthed og kendskab til præsten efter deres opfattelse er nært forbundne.

De fremmødte præster er ikke i tvivl om, at det er vigtigt for konfirmanderne at blive forberedt sammen med deres stamklasse, og det er deres erfaring, at konfirmanderne generelt bruger deres sognekirke.

”Vi har fået konfirmanderne hjem, mere eller mindre...Jeg har ikke rigtig mærket, at de ikke er kommet i kirken.”

”Jeg har faktisk ikke indtrykket af, at de forsvinder. Sidste år blev der konfirmeret 26 ud af 26.”

”Dem jeg har nu, de bliver også konfirmeret lokalt. Der er ikke noget frafald.”

”De går også i kirke lokalt – især efter vinterferien... og forældrene går faktisk også med.”

Denne observation understøttes af konfirmanderne, der fortæller det samme. At de går i kirke der, hvor de bor.

Vi talte om det relationsskabende i forhold til børn og børnefamilier og om den betydning, som de tidlige år til og med mellemtrinnet har for det. Med f.eks. julegudstjenester, skolebesøg og minikonfirmander.

”...at vi stadigvæk har minikonfirmander. Det hjælper meget...”

”Deltagelse i familiegudstjenester og præstens samarbejde med skolerne. Det er derfor de bliver konfirmeret lokalt.”

En hjemkaldelse af konfirmationsforberedelse vil betyde, at forberedelsen ikke længere kan ligge i skoletiden, hvilket vil medføre, at præsterne i Odder vil få mange konfirmander, mens kollegerne i landsognene vil få langt færre. Det afvises af dem, der udtalte sig – både fra landsogne og fra Odder - som et uacceptabelt vilkår.

”Der er ingen præster, der skal have fire hold konfirmander. Det er der bare ikke.”

”Hvis jeg skal have fire konfirmandhold, så søger jeg væk.”

Der er stor opmærksomhed på, hvordan man lokalt styrker deres tilknytning til sognekirken i forberedelsesforløbet – også i den lange periode, hvor de forberedes i Odder. Dette ses som en mulighed for samarbejde i de nye storpastorater.

”Man kunne jo godt i løbet af efteråret have nogle arrangementer med dem, man skal konfirmere ude lokalt. Der er jo ingen, der siger, man skal vente til efter vinterferien.”

”Menighedsrådene rykker på det.”

Der opleves generelt stor velvilje i samarbejdet med skolerne både centralt og lokalt.

Bilag 1 – procesbeskrivelse

Efter at aftale om evalueringsprojekt var indgået mellem Odder Provsti og Videnscenteret blev sognepræst Tabitta Flyger, Hedensted, sognepræst Jens Rønn Sørensen, Paarup og cand. scient. pol. Kristine Bjerg Skræddergaard tilknyttet projektet.

Ved et møde den 4. januar 2019, hvori deltog: provsten og repræsentanter for præsterne, repræsentanter for menighedsrådene, skoleledelserne fra de tre overbygningsskoler, Tabitta Flyger og Jens Rønn Sørensen blev det aftalt, at spørgeskemaer til 9. årgang og disses forældre kunne udsendes snarest. At spørgeskemaer til 7. og 8. årgang og disses forældre blev udsendt i uge 10-11, når forberedelse i hjem sognet var kommet i gang. Spørgeskemaer til menighedsrådsmedlemmer og præster kunne udsendes sammen med skemaer til 7. og 8. årgang. Det blev endvidere aftalt, at spørgeskemaer kunne udfyldes i skoletiden af eleverne, og at link til spørgeskemaer kunne lægges på skolernes forældreintra.

Ved et møde i Hedensted den 15. april, hvori deltog Kristine Bjerg Skræddergaard, Tabitta Flyger og Jens Rønn Sørensen blev hovedtræk fra den kvantitative undersøgelse gennemgået og drøftet, og man overvejede i fællesskab en skitse til interviewguide til brug ved de kvalitative interviews. Disse blev gennemført ultimo april og primo maj.

Den kvantitative undersøgelse er afviklet ved udsendelse af spørgeskemaer til følgende grupper:

- Alle elever på 7. årgang og disses forældre
- Alle elever på 8. årgang og disses forældre
- Alle elever på 9. årgang og disses forældre
- Alle medlemmer af menighedsråd i Odder provsti
- Alle præster i Odder provsti.

Den kvalitative undersøgelse er afviklet som semistrukturerede samtaler i følgende fokusgrupper:

- Elever fra 8. årgang – udvalgt tilfældigt på årgangen
- Elever fra 9. årgang – udvalgt tilfældigt på årgangen
- Forældre til de udvalgte elever fra 8. årgang
- Forældre til de udvalgte elever fra 9. årgang
- Provstiets præster
- Medlemmer af alle menighedsråd
- Ledelsen for de relevante afdelinger på Parkvejens Skole, Skovbakkeskolen og Rathlouskolen

Den kvantitative undersøgelse

I alt har 336 elever fordelt på 7., 8. og 9. årgang besvaret spørgeskemaerne. Heraf var 214 fra Odder bysogn og 104 fra landsogn, mens 19 var fra en anden kommune. Svarprocenterne er forholdsvis lave, idet der f.eks. er 104 besvarelser fra 8. klasse ud af en

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder provsti.

årgang på 280. En del af dem der ikke har svaret, er personer, der ikke skal konfirmeres, idet andelen af respondenter, der enten er konfirmeret, eller ved at de vil konfirmeres, er forholdsvis ens for alle tre grupper, nemlig 88% for Odder bysogn, 86% for landsognene og 84% for eleverne fra en anden kommune. Dette er højere end den samlede konfirmationsprocent, der for 8. klasse i skoleåret 2018-19 er 78%.

Den kvalitative undersøgelse

Fokusgrupper 8. og 9. årgang

Fokusgrupperne blev sammensat af elever fra 8. og 9. årgang på Parkvejens Skole, Skovbakkeskolen og Rathlouskolen.

Eleverne var udtaget tilfældigt på årgangen af provst Dorte Rebsdorf Sørensen og sognepræst Vibeke Døssing Rudebeck, der er koordinator af konfirmationsforberedelse i provstiet.

Samtaler blev gennemført med årgangene hver for sig, men en bearbejdning af materialet begrundes, at de i rapporten gengives under eet, da overvejelserne ikke afviger nævneværdigt fra hinanden.

Der var udtaget 6 elever fra 8. klasse til samtale onsdag den 24. april. Provsten havde kontaktet deres forældre telefonisk, hvor de og deres forældre havde indvilget i at deltage i fokusgrupperne. Den 22. april blev der sendt en mail til de oplyste adresser, ligesom skolelederne mindede nogle af eleverne om det. 3 elever mødte frem på det aftalte tidspunkt.

Der var udtaget 4 elever fra 9. årgang til samtale onsdag den 24. april. Den 22. april blev der sendt en SMS til de oplyste numre, ligesom skolelederne mindede nogle af eleverne om det. 1 elev mødte frem på det aftalte tidspunkt. 2 havde meldt fra pga. skolearbejde. Selvom det er få deltagere, mente de, at de var repræsentative for deres årgange, og deres udsagn understøttes da også af spørgeskemaundersøgelsen.

Interviewguiden sigtede imod, at især disse forhold skulle søges belyst:

Samtalen i hjemmet forud for beslutningen om konfirmation.

Betydningen af at blive forberedt sammen med stamklassen.

Betydningen af at blive konfirmeret i kirken i sit bopælssogn.

Eksisterende relation til kirke og præst etableret forud.

Tanker om en fremtidig relation til folkekirken.

Fokusgrupper forældre til elever på hhv. 8. og 9. årgang

Fokusgrupperne blev sammensat af forældre til de elever, der var udtaget til fokusgrupper for deres årgang.

Samtale med forældregruppen med elever på 8. årgang var aftalt til mandag den 29. april. Den 22. april blev der sendt en mail til de oplyste adresser. 3 forældre mødte frem på det aftalte tidspunkt. 2 havde meldt fra forud for mødet. En af de fremmødte var forælder til en, der havde valgt ikke at blive konfirmeret.

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder provsti.

I forståelse med Dorte Rebsdorf Sørensen blev interviews med forældre til elever på 9. årgang gennemført som telefoninterviews. Disse blev aftalt den 13. maj til gennemførelse den 15. maj. En meldte fra, så der blev gennemført tre telefoninterviews.

Interviewguiden sigtede imod, at især disse forhold skulle søges belyst:
Samtalen i hjemmet forud for beslutningen om konfirmation.
Betydningen af at blive konfirmeret i kirken i sit bopælsogn.
Eksisterende relation til kirke og præst etableret forud.
Tanker om forholdet mellem folk og folkekirke generelt.

Fokusgruppe menighedsrådsmedlemmer

Interviewet blev formidlet af provsten og aftalt til mandag den 29. april. Der blev indbudt et medlem fra hvert menighedsråd, og det blev foreslået, at menighedsrådene så vidt muligt blev repræsenteret ved deres formænd. Ligeledes blev det foreslået, at et valgt medlem af provstiudvalget deltog.
4 menighedsrådsmedlemmer deltog.

Interviewguiden sigtede imod, at især disse forhold skulle søges belyst:
Hvad er sognebevidsthed?
Oplever menigheden, at konfirmanderne – og eventuelt deres familier – bruger den lokale sognekirke, selvom de bliver forberedt i Odder indtil vinterferien.
Hvilke overvejelser gør menighedsrådene sig om relationen mellem kirke og folk i sognet og hvad kan der eventuelt gøres for at styrke den.
Hvilken betydning har omstruktureringen til to storpastorater for sammenholdet mellem sognene – internt i storpastoraterne og i forhold til Odder sogn?

Fokusgruppe præster

Alle præster var indbudt til at deltage. 2 fik forfald, og det var aftalt, at provsten ikke deltog.

Interviewguiden sigtede imod, at især følgende forhold skulle søges belyst:
Hvordan udfolder begrebet sognebevidsthed sig?
Hvad er vigtigst for konfirmanderne, tror I – hele klassen eller lokal kirke.
Er det jeres erfaring, at konfirmanderne bruger deres sognekirke, uanset at de har en anden præst.
Hvordan opbygger vi som kirke / præster en relation til børn og børnefamilier i vores sogn?
Hvad vil en eventuel tilbagekaldelse af konfirmationsforberedelse, så den fuldt gennemføres i hjem sogn – med mulighed for dispensation til at blive forberedt og konfirmeret i en anden kirke end hjem sognets - betyde?

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder provsti.

Fokusgruppe skoleledere

I mødet den 6/5 deltog de samme tre repræsentanter for ledelsen på Parkvejens Skole, Skovbakkeskolen og Rathlouskolen, som deltog i mødet i januar.

Interviewguiden sigtede imod, at især disse forhold skulle søges belyst:

Placering af konfirmationsforberedelse i skoletiden.

Hvad sker der, hvis al forberedelse bliver flyttet ud af klassesammenhæng og går til sognene?

Samarbejde mellem skole og kirke – om konfirmationsforberedelse og generelt.

Evaluering af klassebaseret konfirmationsforberedelse for alle sogne i Odder provsti.

Bilag 2 fokusgruppeinterview med skoleledere

I mødet den 6/5 deltog de samme tre repræsentanter for ledelsen på Parkvejens Skole, Skovbakkeskolen og Rathlouskolen, som havde deltaget i mødet i januar.

Skolelederne bakkede helt op om den gamle aftale, at konfirmationsforberedelsen lægges i skoletiden. Betingelsen for, at det kan lade sig gøre, er, at klasserne forberedes samlet, sådan som det sker nu indtil vinterferien.

De talte om, at de får bekymrede signaler fra kristendoms lærerne, fordi faget er muligt prøvfag og et ud af tre års undervisning i overbygningen er henlagt til konfirmationsforberedelsen. De udtalte et ønske om øget samarbejde og gensidigt kendskab. Gerne i form af et møde mellem de berørte lærere og præsterne. De understregede, at der er en meget positiv opfattelse af præsterne som undervisere og samarbejdspartnere. Der lå også en aftale om samarbejde i den oprindelige aftale. Det kan skole og kirke hjælpe hinanden med at følge op på.

”Det, der fylder for vores lærere, er oplevelsen af, at de ikke har to sammenhængende år med kristendomsundervisning, inden de eventuelt skal til prøve i 9. klasse.”

”Tænk hvis vi kunne lave noget undervisning sammen... I kunne gøre vores undervisning mere varieret, og vi kunne understøtte jeres.”

”Jeg synes, præsterne skal vide, at der er stor interesse for, at vi får et ordentligt samarbejde.”

”Der mangler en tovholder i det. En der siger, nu mødes I – måske hele klumpen af kristendoms lærere en aften med alle præsterne. Nu har vi arbejdet med det her, hvad har I arbejdet med, og så kan vi sidde sammen en time eller to.”

”Det var egentlig også intentionen, at der skulle være et overlap.”

Blå mandag er lidt af en udfordring, uden at det decideret er et problem. Men skolerne så gerne at konfirmationsdatoer blev fastlagt, så blå mandag kunne samles.

Den overordnede fornemmelse af samarbejdet er, at det er velfungerende og positivt. Både når det gælder konfirmationsforberedelsen og mere generelt i kontakten mellem skole og kirke.

Bilag 3 – Konfirmationstal for 2018 - 2019

Elever i alt i 8. klasse på skoler i Odder:	280
Konfirmerede i eget bopæls-sogn:	165
Konfirmerede i anden kirke end bopælssognets kirke: (Heri er medregnet dem, som er konfirmeret i en anden kirke i samme pastorat)	54
Konfirmerede i alt:	219
Ikke-konfirmerede	61
Konfirmationsprocent:	78,21

Der er ikke tilgængelige tal, der kan belyse, hvorvidt og i givet fald hvordan ordningen kan have påvirket konfirmationsprocenten.

Det er efterfølgende besluttet, at der hvert år skal foretages en sådan registrering.

Bilag 4 - litteratur

Juul, Kirsten Grube og Søren Østergaard: Ung i en præstationskultur
Ungdomanalyse.nu 2016

Østergaard, Søren og Suzette Schurmann Munksgaard: "Mere end blot forberedelsen til en fest?"

Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik 2008

Leth-Nissen, Karen Marie og Astrid Krabbe Trolle: Dåb eller ej? Rapport om småbørnsforældres til- og fravalg af dåb. Det Teologiske Fakultet Københavns Universitet 2015